Suomen ympäristökeskus SYKE
PL 140
00251 HELSINKI

Asiantuntijalausunto

22.3.2017 SYKE-2017-J-54

Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Pyyntö 2.3.2017

VNS 2/2017 vp Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle

SYKE kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ruokapoliittisesta selonteosta.

Ruoka2030 vahvistaa ruokapolitiikan asemaa Suomessa. Se kokoaa kattavasti yhteen toimia, joita vastuullisen ja kestävän ruokajärjestelmän pitkäjänteinen kehittäminen vaatii. Selonteon valmistelussa on kuultu kansalais- ja sidosryhmien edustajia aiempaa laajemmin. Tämä on omalta osaltaan vastannut kasvavaan ruokapoliittiseen kiinnostukseen yhteiskunnassa ja kanavoinut sitä.

Ruokaturvan varmistaminen vaatii kestävää tehostamista

SYKE näkee tärkeänä, että ruokaturva ja huoltovarmuuden varmistaminen on nostettu ruokapoliittisen selonteon keskiöön. Kansainvälisissä ruokaturvaa koskevissa arvioissa korostetaan yhä vahvemmin, että ruokaturvan varmistaminen globaalisti vaatii tuotannon kestävää tehostamista. Ruokaketju on avainasemassa etsittäessä ratkaisuja sekä alueellisiin että globaaleihin kestävyyshaasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen, vesistöjen rehevöitymiseen ja vesivarojen ylikulutukseen. Suomen kohdalla tämä tarkoittaa ennen kaikkea resurssitehokkuuden parantamista läpi koko ruokaketjun. Myös ruokavalioitamme on muutettava kasvispainotteisemmaksi.

Resurssiviisas elintarvikeketju osana kiertotaloutta

Suomen peltopinta-alasta noin 30 % käytetään suoraan ihmisravinnoksi menevien elintarvikkeiden kasvatukseen ja 70 % kotieläintuotannon tarpeisiin. Kotieläintuotanto on Suomessa voimakkaasti keskittynyttä. Keskittyminen ja tilakoon kasvu vaativat uusia toimia ravinteiden kierrätyksen edistämiseksi ja vesistökuormituksen vähentämiseksi.

Ruokapoliittinen selonteko linjaa, että ravinteiden kierrätystä parannetaan neuvonnalla, yhteistyöllä, tuotantotiloja ja -välineitä uudistamalla sekä tukemalla uusia teknologioita, jotka mahdollistavat kestävän kiertotalouden. Tämän lisäksi tarvitaan kunnianhimoista innovaatio- ja investointipolitiikkaa, johon valtion lisäksi osallistuvat myös kunnat, maakunnat sekä yksityiset toimijat. Ravinteiden kierrätykselle asetetuista tavoitteista voidaan jäädä kauas ilman julkisen vallan lisätoimenpiteitä. Maatalouden ympäristöohjausta on kehitettävä kokonaisuutena niin, että se kannustaa kehittämään ja ottamaan käyttöön innovatiivisia ratkaisuja ympäristökuormituksen vähentämiseksi ja positiivisten ympäristöhyötyjen (kuten luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen) maksimoiseksi.

Myös ruokahävikin vähentäminen ja sivuvirtojen hyödyntäminen tuotantoprosesseissa ovat tärkeitä kiertotaloutta edistäviä toimenpiteitä. Ruokahävikin vähentämisessä kaupan, ravintoloiden ja kotitalouksien vastuu korostuu. Erilaiset suljetun kierron ratkaisut ovat myös ruoan tuotannon tulevaisuutta: niiden tutkimukseen ja kehitykseen on panostettava.

Ruokavaliomuutokset vaativat järjestelmällistä tukea yli hallinnonalojen

Resurssitehokkuuden ja kestävän kiertotalouden ratkaisujen ohella ruokavaliomuutoksilla on suuri merkitys osana ilmastonmuutoksen ja vesien rehevöitymisen hillintää. Kasvispainotteinen ruokavalio auttaa myös ehkäisemään monia elintapasairauksiamme, kuten selonteko linjaa.

Selonteko korostaa, että kotimaisen kasviproteiinin tuotantoa on tuettava tutkimuksen ja tuotekehityksen avulla sekä tukijärjestelmiä kehittämällä. Nämä kaikki toimet ovat tärkeitä rehuomavaraisuuden kannalta, mutta auttavat myös monipuolistamaan kuluttajille suunnattujen kasvisproteiinien saatavuutta. Tuottajien ja elintarviketeollisuuden on pystyttävä vastaamaan lisääntyvään kasvisten kysyntään uusilla kestävästi tuotetuilla kotimaisilla tuotteilla.

Kuluttajalähtöisen tuotekehityksen lisäksi pysyvät ruokavaliomuutokset vaativat aktiivista tukea ja toimia läpi eri hallinnon alojen. Kyse on isosta systeemisestä muutoksesta. Tulevassa maataloustukijärjestelmän arvioinnissa ja suunnittelussa on otettava huomioon kestävän ja terveellisen syömisen tavoitteet. Näin taataan myös tuottajien mahdollisuudet vastata kuluttajakysynnän muutoksiin. Myös hyönteistuotantoa ja -kulutusta koskevalle tutkimukselle ja tuotekehitykselle on taattava vakaa ja kannustava sääntely-ympäristö.

Julkisten ruokapalveluiden tehtävät kestävän ruokailun edistämisessä on tunnistettava vahvemmin. Kuntien strateginen päätöksenteko ja ohjelmat ovat avainasemassa kestävän ruokailun tavoitteiden toteuttamisessa, niin hankintojen kuin palvelujen osalta. Myös koulujen on kannettava vastuunsa ruokakasvatuksesta: oppilailta löytyy halua osallistua esim. kouluruokailun kehittämiseen. Suomen on otettava kouluhedelmä- ja vihannestuki täysipainoisesti käyttöön. Ravitsemussuositusten tehokas toimeenpano, seuranta ja arviointi edellyttävät vahvaa yhteistyötä ravitsemus-, ympäristö- ja opetusalan toimijoiden välillä.

Kauppa ohjaa voimakkaasti niin kotimaista ruoantuotantoa kuin ruokavalintojamme sisäänostopolitiikallaan ja tuotteiden sijoittelulla myymälöissä. Lisääntyvä valikoima lisää myös ruokahävikin määrää. Ruokapolitiikan toteutuksessa onkin etsittävä yhdessä kaupan ja elintarviketeollisuuden kanssa tapoja, joilla kestävä ja terveellinen syöminen tehdään kuluttajille helpoksi ja hävikkiä voidaan vähentää.

Lisää kotimaisia luonnontuotteita ja kalaa kuluttajien pöytiin

SYKE yhtyy selonteon näkemykseen, jonka mukaan kotimaisten luonnontuotteiden (kala, marjat, sienet, luonnonvihannekset) saatavuutta ja kiinnostavuutta tulee entisestään lisätä. Kotimaisen kalan kasvatusta, saalismääriä ja jalostusastetta nostamalla voidaan vähentää riippuvuutta tuonnista, lisätä lähiruuan tuotantoa sekä edistää ruokaturvaa ja huoltovarmuutta. Särkikalojen elintarvikekäytön lisääminen tukee samalla vesien hyvän ekologisen tilan saavuttamista. Silakan käyttöä elintarvikkeena on mahdollista lisätä moninkertaisesti, mutta se edellyttää uusia ja monipuolisempia silakasta valmistettuja tuotteita.

Kiertovesitekniikan hyödyntäminen kalankasvatuksessa avaa uusia mahdollisuuksia, mutta se vaatii vielä T&K-toimintaa. Tässä tuotantomuodossa ravinnekuormitus voidaan vähentää jopa viidennekseen perinteisestä kalankasvatuksesta. Tuotantomuoto kärsii kuitenkin edelleen kannattavuuteen ja teknologiaan liittyvistä ongelmista.

Ruokatutkimusstrategian lähtökohdaksi monitieteinen ja ratkaisukeskeinen tutkimus

Monitieteinen, ratkaisukeskeinen tutkimus on ensiarvoisen tärkeää ruokajärjestelmän vastuullisuuden ja uusien kestävien tuotteiden kehittämiseksi. Monitieteistä tutkimusta tarvitaan myös käynnissä olevien muutosprosessien ymmärtämiseksi, suuntaamiseksi ja riskien tunnistamiseksi. Selonteossa esitetty yhteinen ruokatutkimusstrategia voi toimia suunnannäyttäjänä. Strategian valmisteluun on otettava mukaan laajasti eri tieteenalojen edustajat, mutta myös alkutuottajat, elintarviketeollisuus, kauppa ja kuluttajat. Näin voidaan taata toiminnan rahoitus, painotusten relevanssi ja tutkimustulosten hyödynnettävyys. Yhteinen tutkimusstrategia parantaa myös Suomen edellytyksiä vaikuttaa eurooppalaisiin tutkimuksen puiteohjelmiin ja niiden painotuksiin.

Allekirjoittaneen lisäksi Suomen ympäristökeskuksen lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet erikoistutkija Juha Grönroos, professori Mikael Hildén, erikoistutkija Jani Salminen, vanhempi tutkija Ilkka Sammalkorpi ja erikoistutkija Helena Valve.

Erikoistutkija Minna Kaljonen